

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

היכל תשיעי
קובץ שלשלת האור
שער שלישי

לקוטי שיחות

בתרגום חפשי ללשון הקודש

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

○

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

●

נשא

(חלק יח — שיחה ג)

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים ושתים לבריאה

מאה ועשרים שנה להולדת כ"ק אדמו"ר זי"ע

מחזור הראשון של לימוד הלקוטי שיחות

שבוע פרשת נשא, (אה"ק) כח אייר — ה סיון; (בכל העולם) ריב סיון, ה'תשפ"ב (א)

LIKKUTEI SICHOT
TARGUM L'LOSHON HAKODESH

Copyright © 2022

by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY
770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213
(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718
editor@kehot.com / www.kehot.org

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission from the copyright holder.

The Kehot logo is a registered trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

For dedications of the weekly Sichos, please contact us at: dedications@kehot.com

נשא ג *

נאמר⁶: „ומורה לא יעלה על ראשו כי נזיר אלקים יהיה הנער מן הבטן“. אף הוא נזיר עולם היה, אבל לא היו עליו כל דיני נזירות, שכן הותר לו להטמא למתים, והוא אכן נטמא להם⁷ (ובעוד דינים שונה „נזיר שמשון“ משאר סוגי הנזירות, כדלקמן).

[ולפיכך, האומר הריני נזיר כשמשון – לדעת ר' יהודה⁸ (וכן פסק הרמב"ם⁹) הוא אסור ביין ובתגלחת ומותר להטמא למתים].

ב. שנינו במשנה בסיום מסכת נזיר: „נזיר היה שמואל כדברי ר' נהוראי שנאמר¹⁰ ומורה לא יעלה על ראשו נאמר בשמשון ומורה ונאמר בשמואל ומורה מה מורה האמורה בשמשון נזיר אף מורה האמורה בשמואל נזיר. אמר ר' יוסי והלא אין מורה אלא של בשר ודם אמר לו ר' נהוראי והלא כבר נאמר¹¹ ויאמר שמואל איך אלך ושמע שאול והרגני שכבר היה עליו מורה של בשר ודם“.

וצריך להבין:

מאחר שר' נהוראי למד ששמואל היה נזיר בגזירה שוה משמשון, לכאורה צריך לומר – כיון ש„אין

א. בפרשתנו¹ מבוארים דיני הנזיר – איסורו בשתיית יין, „תער לא יעבור על ראשו“ ו„כל ימי הזירו לה' על נפש מת לא יבא“ (ועל-דרך-זה גילוח ראשו והקרבנות שמביא אם נטמא) – ומן הכתובים בפרשה למדים שדינים אלו חלים הן על נזיר לזמן קצוב (שלושים יום או יותר) והן על נזיר עולם, נזיר לכל ימי חייו².

והחילוק³ ביניהם הוא רק בכך שנזיר לזמן קצוב אסור לגלח עד סוף ימי נזרו, ונזיר עולם מגלח (ומביא הקרבנות שעליו להביא כשיגלח) כשהכביד שערו (מי"ב חודש ליי"ב חודש⁴);

ישנו סוג נזירות נוסף שאינו מפורש בתורה, אבל נמצא בנביאים (בהפטרות פרשתנו⁵) – „נזיר שמשון“. בשמשון

(*) וסיום מס' נזיר.

(1) ו, ג ואילך.

(2) ראה ספרי שם, ה. ח. יג.* רמב"ם הל'

נזירות פ"ג הי"ב.

(3) רמב"ם שם.

(4) כדעת רבי – נזיר ד, סע"ב.

(5) שמוה מובן שפרשת נזיר היא פרשה עיקרית בהסדרה.

(6) שופטים יג, ה. וראה במדב"ר בפ' נזיר (פרשתנו פ"ה, ה) דדריש כל הפרשה דשופטים שם „ויהי איש אחד מצרעה“.

(7) נזיר שם, סע"א ואילך. רמב"ם שם הי"ג.

(8) נזיר שם, ב.

(9) שם הי"ד.

(10) שמואל א, יא.

(11) שמואל שם טז, ב.

(*) וכפי' הזית רענן ביל"ש כאן ומת"כ לבמדב"ר (פ"י, יז) דההמשך בספרי שם „.. קרבן טומאה .. אלא בני שיש פסק לנדרו“ אינו ממעט נזיר עולם מקרבן טומאה. ובצפנינו עה"ת פרשתנו שם: דר"ל כאן למעט נזיר שמשון מן טמאים. ודלא כפי' מהר"ו לבמדב"ר שם. וצפנינו על הרמב"ם הל' שבועות פ"ו ה"א. הל' נזירות פ"ו ה"טו (נעתקו בצפנינו עה"ת פרשתנו ע' סא ואילך).

גזירה שוה למחצה¹² – שלדעת ר' נהוראי היה שמואל שוה לשמשון בסוג ואופן הנזירות¹³.

ואם כן, היאך למדין „נזיר עולם“²² שכל דיני נזירות עליו – משמשון²³?

המפרשים תירצו²⁴, שהלימוד משמשון אינו בגזירה שוה, ואין זה אלא גילוי מילתא בעלמא ש„מורה“ ענינה נזירות²⁵ כמו בשמשון (ודלא כדעת ר' יוסי שפירושה יראה), ומזה מובן ממילא שאמו של שמואל התכוונה לעשותו לנזיר לכל ימי חייו.

אבל מלשון המשנה „נאמר בשמשון

אבל הרמב"ם¹⁴ פסק „שמואל הרמתי נזיר עולם היה“, היינו שהיו כל דיני נזירות עליו. וכאמור, נזיר עולם אסור ליטמא למתים, הכביד שערו מקיל בתער ומביא שלש בהמות¹⁵ (ויכול לישאל על נדרו¹⁶), ואילו נזיר שמשון מותר ליטמא למתים, הכביד שערו אינו מקיל (ואינו בשאלה¹⁷).

יתירה מזו: בירושלמי¹⁸ למדו מה- פסוק „כך יעשה על תורת נזרו“ שניזירות שמשון¹⁹ „אינה תורה“²⁰, והרמב"ם²¹ פסק „שמשון לא היה נזיר גמור“ –

12) זבחים מח, א. וש"נ.

13) ראה פ"י רבי' ישעי' שמואל א א, יא: פ"י נראה שנדרה להיות נזיר כמו שמשון האמור בו כ"ו.

14) הל' נזירות שם הט"ז.

15) נזיר ד, א (במשנה). רמב"ם שם הי"ב.

16) תוד"ה מה בין (נזיר שם).

17) נזיר יד, א. מכות כב, א. רמב"ם שם הי"ד.

18) נזיר פ"א סה"ב.

19) בירושלמי מדובר לא בשמשון עצמו אלא במי שתופס עצמו בשמשון. אבל ראה שו"ת מהרי"ט (ח"א ס"ד. ח"ב סכ"ז) שפי', „אינה תורה“ דאין כל תורת נזירות עליו שמואל ליטמא למתים*, שוה גם בשמשון עצמו.

20) בשיירי קרבן ומראה הפנים לירושלמי שם הוכיחו דהרמב"ם לא ס"ל כהירושלמי הנ"ל, שהרי פסק (שם פ"ד ה"ט) שניזירות שמשון דוחה סתם נזירות – אבל ראה צפע"נ שם בפ"י דברי הרמב"ם ד, מ"מ זה ודאי דהנזירות (של תורה) חלה עליו . . מחמת טעם הירושלמי דזה תורה וזה אינו תורה.

21) הל' נזירות פ"ג הי"ג.

22) ראה גם ספרי זוטא (פרשתנו עה"פ וזאת תורת הנזיר. ובמדב"ר פ"י, יז) ומנין אתה מרבה הנזיר נזירות עולם ת"ל תורת יכול שאתה מרבה הנזיר נזירות שמשון ת"ל זאת. וראה צפע"נ מהדו"ת (פו, סע"ד ואילך) דנזיר עולם „יש בו קדושה . . והוה הגוף בעצם בגדר קדושה“ (משא"כ נזיר שמשון „אין עליו גדר עצם קדושה“) – אף שגם נזיר עולם „הוה הלכה“, „מין נזירות בפ"ע“ (צפע"נ מהדו"ת כז, ב. הל' נזירות פ"ג הי"א-יב. הל' שבועות פ"ו ה"א – נעתקו בצפע"נ עה"ת פרשתנו ע' ס ואילך).

23) כמו שהקשה הרדב"ז ברמב"ם שם פ"ג הט"ז. תויר"ט בהמשנה דסוף מס' נזיר. ועיי"ש תירוצו, ובאורח מישור לנזיר בסופו (ועוד) השיג עליו.

24) ראה רדב"ז שם, ומפורש באורח מישור שם. קול הרמ"ז למשניות. ובכ"מ.

25) ראה רדב"ז שם: „אלא דמורה היינו לשון נזירות“. ולכאורה הכוונה דמורה פ"י תער (כמ"ש באורח מישור וקול הרמ"ז שם. וכן במד"ר (פ"י, ה) ובפרש"י (שופטים שם) במורה דשמשון), וכשנדרה חנה „ומורה לא יעלה על ראשו“ – שלא תגלח את שמואל – הוה נדר לכל הענינים שבנזיר, כהדין באומר הריני נזיר מן התגלחת שנעשה נזיר גמור וכל דקדוקי נזירות עליו (נזיר ג, ב. רמב"ם שם פ"א ה"ט). וראה רלב"ג שמואל שם: ובכאן רמז כ"ו. וראה לקמן הערה 63.

שהרי נזיר שמשון אסור ביין ומטמא למתים. וראה צפע"נ הל' נזירות פ"א ה"ט. שירי קרבן לירושלמי שם (בסוף ההלכה). ציונים לתורה כלל כא.

* אבל ראה ר"ן נדרים פג, רע"ב „דטומאה אינה תלויה בניזירות דאשכחן נזירות בלא טומאה

ובפרט שבענין זה שבגמרא מובאים גם דברי ר' יוסי, כבמשנה.

אבל קשה לפרש כן, ומכמה טעמים: (א) התחלת דברי הגמרא אינה בדברי ר' יוסי "גדול העונה אמן יותר מן המברך" (כך שדברי האמוראים באים לאחרינו), אלא ב"אמר ליה רב לחייא בריה". (ב) לפי הסדר בגמרא – ההתחלה היא במאן דאמר דפליג על ר' יוסי ור' נהוראי. (ג) בכלל – במשנה חולקים ר' נהוראי ור' יוסי, ואילו בגמרא הולכים שניהם בשיטה אחת.

ויתר על כן אינו מובן סיוע הגמרא, "אמר ר' אלעזר אמר ר' חנינא תלמידי חכמים מרכיבם שלום בעולם שנאמר וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך"²⁹ – שלכאורה אין לו שייכות לא למשנה וגם לא לגמרא³⁰; ואם הכוונה היא כדי לסיים בטוב³¹ – הרי בכל אופן צריך שתהיה לדברים איזו שייכות לענין הקודם³², ומלבד זאת, הרי גם הענין

ומורה ונאמר בשמואל ומורה מה מורה האמורה בשמשון נזיר אף מורה האמורה בשמואל נזיר" – לשון שנקטו חכמים (בדרך כלל) לגבי גזירה שוה; ועוד ועיקר: מדברי המשנה "מה מורה כו' נזיר כו' נזיר" (ולא "מה מורה כו' תער כו' תער"), ואף לא על-דרך הלשון שבסיום הענין: "מורה של מתכות" או "של נזירות" – משמע, שאין זה (רק) גילוי מילתא בפירושו תיבת "מורה", אלא שענין נזירות שמואל נלמד מנזירות שמשון.

ג. בהמשך למשנה זו איתא בגמרא: אמר ליה רב לחייא בריה חטוף ובריה, וכן אמר ליה רב הונא לרבה בריה חטוף ובריה, למימרא דמברך עדיף, והתניא רבי יוסי אומר גדול העונה אמן יותר מן המברך ואמר ליה ר' נהוראי השמים כך הוא תדע שהרי גוליירים מתגרין במלחמה וגבורים נוצחין, תנאי היא דתניא אחד המברך ואחד העונה אמן במשמע אלא שממהרין למברך תחילה.

ואינו מובן, מהי שייכות דברי הגמרא למשנה זו במסכת נזיר, ומהו המשך הענינים כאן – שהרי זהו ענין של ברכות השייך למסכת ברכות (והוא אכן מובא במסכת ברכות²⁶).

וכתבו מפרשים²⁷ שכוונת הגמרא היא להביא כאן עוד מאמר של ר' נהוראי, בשייכות למאמרו שהובא במשנה, מפני שבש"ס הובאו רק שמועות מעטות ביותר של ר' נהוראי²⁸,

(29) ולהעיר שגם בפרשתנו (ראה בריש המסכתא: תנא אקרא קאי) כ"ה המשך הכתובים, דלאחר פרשת נזיר באה ברכת כהנים, שהיא: (א) ברכה הכי כללית (ראה ספרי עה"פ), (ב) כולל הסכמה (עניית אמן) – שגדול מהמברך – "ואני אברכם... הקב"ה מסכים על ידם" (חולין מט, א), (ג) מסיים ב"שלום", ובפרט ע"פ הספרי עה"פ: "גדול השלום כו' שנאמר וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך". וראה לקו"ת פרשתנו כז, א.
(30) וכמו שלא הובא בברכות שם.
(31) כמ"ש בתוס' סוף נדה.
(32) ראה חידושי אגדות נדה שם.

(* ראה ד"ה אריב"ל תרכ"ט בסופו. לקו"ש ח"י ע' 42. וראה ד"ה גדול העונה אמן (תשכ"ב) וגדול העונה אמן הוא דוגמתו ואברכה מברכך ברכתו של הקב"ה שמרובה על העיקר.

(26) נג, סע"ב.

(27) הגהות יעבץ לסוף נזיר.

(28) במשנה סוף קדושים. ובסיום המסכתא.

אבות פ"ד מ"ד. וראה עירובין יג, ב.

בעולם, אין בכח נדרה של חנה לעשות את שמואל לנזיר, כי הלכה היא³⁹ „האיש מדיר את בנו בנזיר ואין האשה מדרת את בנה בנזיר“.

ואם תמצוי לומר שגם אלקנה נדר כן (והיה זה לאחרי שבא שמואל לעולם⁴⁰) – אזי יש לתמוה, מדוע מסופר בכתוב אודות נדרה של חנה, שלא עשה את שמואל לנזיר, ואילו נדר אלקנה, שהוא העיקר, הושמט?

גם אין לומר⁴¹ שלאחר שחנה נדרה קיים בעלה (אלקנה) את נדרה⁴², שכן,

(ואת"ל שמה שאמרה „ונתתיו לה“ . . ומורה לא יעלה על ראשו“ הוי כל' הנ"ל*) וראה ושושנים לדוד סוף נזיר – כי הר"ז (רק) מחייב את חנה להדירו כשיבוא לעולם, ולא מצינו בקרא שחנה נדרה כן לאח"כ. ודוחק לומר (כבשש"ל שם) שזהו מש"א שם מרד"ק שם „וישב שם עד עולם – כמו שנדרה עליו ונתתיו לה“, ושם (פסוק יא) פי' „שיהי' נזיר קודש לה“.

וגם לפמ"ש בצפע"נ ריש הל' נזירות, אם הדירו מרחם הוי נזיר עולם . . וכן שמואל ג"כ ה' כ"ך – צ"ע אם שייך להדירו מרחם קודם עיבורה (ראה תוד"ה לאחר יבמות צג, ב). וראה קצוה"ח (ונה"מ) סי' ר"ט סק"א). וראה הערה 49. ולהעיר, דלדעת ר' מאיר (ד"לא ר' מאיר שמו אלא ר' הנואר" – עירובין יג, ב) אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם (ערכין כ, ב).

(39) נזיר כה, ב.

(40) לכאורה כצ"ל בכוננת הרד"ק.

(41) וכפי' הכלי יקר – הובא בצוארי שלל להחיד"א (בהפטרות יום א' של ר"ה). אהבת יהונתן (בהפטרות יום א' דר"ה).

(42) אבל צ"ע לאיזה צורך הוא שהרי בלא"ה

שלפני זה מסיים בדבר טוב – בענין של ברכה³³.

ד. גם צריך להבין כמה דיוקים בלשון הגמרא:

(א) מה מוסיף ר' נהוראי על דברי ר' יוסי „גדול העונה אמן יותר מן המברך“ בדבריו „השמים – בשבועה – כך הוא“ ובראיה „תדע שהרי גוליירים מתגרין במלחמה וגבורים נוצחין“?

(ב) בכמה מקומות בש"ס³⁴ שבהם הובאה המימרא „אמר ר' אלעזר אמר ר' חנינא תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם כו“, הסיום הוא³⁵ „אל תקרי בניך אלא בוניך“, אבל בסיום מסכת נזיר המשך זה אינו³⁶ (לרוב הגירסאות).

ה. ויובן כל הנ"ל בהקדים קושיית הרד"ק³⁷ – איך נעשה שמואל נזיר?

אין לומר שהדבר היה מצד נדר חנה אמו („ונתתיו לה' כל ימי חייו ומורה לא יעלה על ראשו“), מכמה טעמים: (א) שמואל לא היה אז עדיין בעולם, ואם כן לא חל עליו הנדר³⁸. (ב) אף אילו היה

(33) חדא"ג כאן. וראה מה שכ' (וגם ההמשך דגדול העונה אמן יותר כו' להמשנה) ע"ד הדרוש, וכן בעוד כמה ספרים.

(34) בסיום מסכתות בני"ך וגם בתמיד (לב, ב).

(35) בסוף ברכות. ובסוף כריתות לפנינו הוא בחצאי רבוע. בסוף יבמות לפנינו ליתא. ובהגהות הגרי"ב הגי' שם „אל תקרי כו“. ראה יפה עינים שם. בתמיד שם לפנינו ליתא. אבל לפי הגירסא בשטמ"ק (ובהגהות חק נתן) איתא שם.

(36) ולפי גירסת הבי"ח צ"ל גם במס' נזיר.

וראה לקמן הערה 77.

(37) שמואל א, א, יא. ועד"ז באברבנאל שם (קושיא החמישית).

(38) ואין לתרץ עפמ"ש הרמב"ם (הל' ערכין פ"ו הל"א ואילך) שאם אמר הרי עלי להקדישו הרי זה חייב להקדישו כשיבא לעולם משום נדרו

(* אבל ראה רמב"ם הל' מכירה פכ"ב הטי"ז דגם בל' „יהי הקדש . . הרי זה חייב לקיים דברו“. וראה טושו"ע חזו"מ סי' ר"ב סי"ז ואילך. לח"מ הל' ערכין שם. סמו"ע (סכ"ב), ש"ך (סק"ז) וט"ז בשו"ע שם.

של נזירות ופרישות מיינ ותגלחת),
אלא שלא היה נזיר גמור⁴⁸.

ואינו מוכן: כיון ששמשון „לא נדר
בנזיר אלא המלאך הפרישו מן הטומ-
אה“, אם כן איך פעל הדבר לעשות
את (המציאות, ה„חפצא“, של) שמשון ל-
נזיר (על-כל-פנים שאינו גמור)? מלאך
(— שלח) יכול למסור ציווי או מצוה
אודות הנהגה, לומר עתידות וכיו”ב,

כו” וראה בצפ”ג (שנסמנו בהערות 22, 38.
ועוד) בגדר נזיר שמשון.

(48) ומפשוט לשון הגמרא (נזיר שם) „רש”א
.. שלא מצינו בשמשון שיצאת נזירות מפיו” (וכן
מירושלמי פ”א סה”ב) משמע, דגם ר”ש ס”ל שהי
גדר נזירות על שמשון („חלה מפני הדיבור“). וכן
מוכח מתוד”ה שלא מצינו — נזיר שם. מאירי שם
(„ולר” שמעון הואיל ושמשון לא הי נדור כר”“).
ועוד. וראה אורח מישור כאן בפ”י הירושלמי.
קה”ע לירושלמי שם ד”ה מ”ט. אבל ראה עוד פ”י
בירושלמי בשירי קרבן שם. ועוד.

אבל מרש”ג** (נזיר שם ד”ה ושמשון) דגריס
„ושמשון לאו נזיר הוא“, משמע דלא הי נזיר
כלל**, ודלא כבתוס’ שם דגריס „שמשון לאו
נדור הוה“ ועפ”י מוכן הנפק”מ בין ב’ הנוסחאות.
ואין לומר שזהו רק לדעת ר”ש, וכפ”י ר’
עזריאל (הובא בשטמ”ק שם) דקושיית הגמרא
„ושמשון לאו נזיר הוא“ היא רק אליבא דר”ש
(ולדעת ר”י הי נזיר נדור), וכן מוכרח לפרש
לדעת הראשונים (נסמנו בהערה הבאה) שלדעת
ר”י הי שמשון נזיר נדור — כי מזה שפרש”י (ד”ה
שאינ. ד”ה גבי) דכ”ע היינו „בין לר’ יעקב בין לר’
יוסי” (ולא ר”י ור”ש — כבכמה ראשונים), מוכח,
דס”ל שמחלוקת ר”י ור”ש היא אם בעיני דבר
הנדור (ולגבי נזיר שמשון), ולא בנוגע לנזירות
שמשון עצמו.

(* ראה שד”ח (כרך ט’) כללי הפוסקים סי’ ח
אות ה) אם הפ”י דמס’ נזיר הוא מרש”י.

** ולא קשה מלישנא דקרא „כי נזיר אלקים
כו”“, כי גם הרמב”ם כ’ (בפיה”מ לנייר ד, א):
„עיניו פרוש“. ובהל’ נזירות שם „המלאך הפרישו“.
וראה לקמן הערה 62.

השאלה מכך ששמואל עדיין לא בא
לעולם עדיין במקומה⁴³; ואף אילו היה
שמואל בעולם, עדיין אינו מוכן⁴⁴: קיום
הבעל את נדר אשתו הוא פעולת קיום
בנדר זה, המחייב את המדיר — אשתו
— לקיים את נדרה⁴⁵, אבל איך בכחו
לפעול דבר חדש (להדיר הבן) שאינו
כלול בנדר (כיון שאין האשה מדירה
את בנה)?

ו. על-דרך-זה יש להקשות בנוגע
לשמשון: כתב הרמב”ם²¹ „שמשון לא
היה נזיר גמור“. ומשמע מזה⁴⁶ שהיתה
עליו קדושת⁴⁷ נזירות (ולא רק הנהגה

אינו יכול להפר אלא נדרי ענוי נפש או דברים
שבינו לבינה (נדריים עט, א”ב. רמב”ם הל’ נדריים
פ”ב ה”א). ולהעיר מאהבת יהונתן שם.
(43) כקושיית האברבנאל שם.

באברבנאל שם תירץ שחנה ביארה זה באמרה
שבעבורי ובסיבתי לבד נולד הנער (ולא מצד
אלקנה כלל) א”כ יש יכולת בידי להדירו (וראה
גם שו”ת חת”ס חו”מ סי’ ט). וראה אהבת יהונתן
בהפטורת פרשתנו לגבי שמשון). וצ”ע מקור גדר
זה בהלכה.

(44) וראה גם צוארי שלל שם.

(45) בצוארי שלל שם מביא בשם הר”י חאגיז
(בעץ החיים סוף נזיר) דאלקנה הסכים בפה
מלא והדירו בנזיר וכה אמר עשי הטוב בעיניך
כו’ (ועד”ז פ”י בשושנים לדוד סוף נזיר. וכ”ה
בספורנו פרשתנו ו, ח) — אבל אינו מוכן: הרי
הסכמת אלקנה לנדר חנה, ומורה גר”ה רק נרמות
בקרא „עשי הטוב בעיניך גו”“, כי פשוט הכותב
שם „וישב שם עד עולם“ לא איירי בנזירות (אבל
ראה רד”ק שם הובא לעיל הערה 38). וא”כ צ”ע
— ובלי הרד”ק — „האיך הניח הפסוק לספור עיקר
הנדר כו”“? ועכצ”ל, שנדר חנה לחדו — הנפורש
בקרא — הוא שגרם נזירות שמואל.

(46) וראה בקול הרמ”ז לנזיר פ”א מ”ב.

(47) ראה תוד”ה לא — נזיר ד, ב. ולהעיר
מצפ”ג מהדו”ת (שבהערה 22): „משא”כ בנזיר
שמשון .. אין עליו גדר עצם קדושה רק דין

נא ואל תשתי יין ושכר ואל תאכלי כל טמא, וכן הורה בנוגע לנער, ומורה לא יעלה על ראשו כי נזיר אלקים יהיה הנער מן הבטן, ואילו אחר-כך, כששאל מנוח את המלאך, מה יהיה משפט הנער ומעשהו, אמר לו המלאך כיצד צריכה להיות הנהגת אשת מנוח, כל אשר צייתיה תשמור, ואודות שמשון עצמו לא אמר לו מאומה.⁵¹

ועוד: אם נזירותם של שמשון ושמואל היתה מצד זה ש, האיש מדיר את בנו בנזיר, מה מקום יש לומר בקשר לדין, האיש מדיר את בנו בנזיר – הלכה היא בנזיר (הלכה למשה מסיני), ובלשון הרמב"ם⁵²: „אין לו סמך בכתוב ולא רמז” – בשעה שזוהו סיפור מפורש בנביאים.⁵³

ז. והביאור בזה:

אין לומר שמשון ושמואל היו נזירים מפני שהם קבלו נזירות על עצמם⁵⁴, שהרי: א) לא מצינו רמז על כך בכתוב. ב) הרמב"ם כתב בפירוש בנוגע לשמשון, שהרי לא נדר בנזיר.

לאידך, מלשון המשנה „שנאמר ומורה לא יעלה על ראשו, נאמר בשמשון ומורה ונאמר בשמואל ומורה מה מורה האמורה בשמשון נזיר כו” (ופסוקים אלו כתובים בציווי המלאך

אבל היכן מצינו שיש בכחו לקדש, ובני-דון דידן – להחיל נזירות על בן אדם?

וגם בזה אין לומר (לדעת הרמב"ם על-כיל-פנים) שאביו מנוח הדירו בנזירות⁴⁹, שכן הרמב"ם כתב בפירוש „שהרי לא נדר בנזיר אלא המלאך הפרישו מן הטומאה”⁵⁰.

ויתירה מזו – הדבר מוכח מסיפור הכתוב: מתחילה הורה המלאך לאשת מנוח כיצד עליה לנהוג, „ועתה השמרי

(49) כמ"ש בכס"מ פ"ג מהל' נזירות הי"ג בדעת הרמב"ם. וכסברא זו (ועוד תירוצים: דמשון קבל עליו נזירות אח"כ; דהמלאך חזר למנוח שיצוה לבנו שיקבל עליו נזירות) כ' (בדעת ר"י) בפ"י הרא"ש, שטמ"ק, שיטה לחכמי איורא (ועוד) לנזיר ד, ב. וראה אית דמפרשי בפרש"י (– ריב"ן) מכות כב, א ד"ה נזיר שמשון. ריטב"א שם. פנ"מ לירושלמי נזיר פ"ז סה"א.

בכס"מ שם כ' (ע"פ פרש"י) „דמאי דכתיב כי נזיר אלקים יהי הנער מנוח הוא דקאמר ליה. ולכאורה צ"ע, שהרי אז ה' לפני עיבורה* ואיך אפשר להדירו אז (ראה לעיל הערה 38). ואולי גם כוונת הכס"מ שאמר „כי נזיר אלקים יהי הנער” – דכשולד** ידירו בנזיר (ועד מ"ש בנו"ב מהדו"ת יו"ד סי' קג). וכ"מ לפי גי' רש"י שלפנינו „דלמנוח קאמר כו”. וראה אורח מישור בפרש"י.

(50) כמו שהקשה בתויו"ט פ"א מ"ב. וראה לח"מ שם. ובדבר"ז שם: כגון שהדירו אביו ה' נוהג בו כל דברי נזירות. וכ"כ בנוב"י שם. וראה מאירי בגמרא שם שכ' ש, אין נראה כן (כל התירוצים שהובאו בהערה 49 לדעת ר"י). וגם בפ"י הריב"ן (וריטב"א) – ראה שקו"ט במפרשים.

(* ולהעיר ממבד"ב (פ"י, ה) באותה שעה קבלה הרחם. ובאברבנאל שופטים שם.

(**) בתויו"ט רפ"ז דנזיר: דהאב אפשר להדיר את בנו בנזיר רק משהגיע לחינוך כו'. והקשו מהירושלמי שבפנים ההערה ועד – ראה אורח מישור והן עשיר שם. ועוד. וראה נוב"י שבפנים ההערה.

(51) ראה גם צוארי שלל הפטורת פרשתנו.

(52) פיה"מ נזיר פ"ד מ"ו.

(53) וראה רמב"ם בהקדמתו לפיה"מ ד"ה וכאשר דהל"מ אין לו רמז בקרא. ולהעיר מאנציקלופדיא תלמודית ערך הלמ"מ (ע' ססז-ח) וש"נ. אבל ראה שו"ת מהרי"ט ח"א סי' כ' בטופו. ח"ב יו"ד סי' כד.

(54) ראה ראשונים שנסמנו בהערה 49 לענין שמשון.

אולם כשהגדיל ולא מיחה, נעשה קדוש בקדושת ישראל למפורג, ולכך אינו צריך טבילה בשנית (ולא הטפת דם ברית), אלא די במעשה הגירות (של הבית-דין או של אביו) שבקטנותו⁶⁰.

על-דרך-זה – ולא ממש – הוא בכל גר שמל ועדיין לא טבל, שאע"פ ש"מברך כו"^{60*} למול את הגרים" וברכה נוספת, "למול כו" בריתי יומם ולילה כו", ביכלתו לבטל כל זאת לאחר זה, והרי הוא גוי כדמעיקרא.

ויתירה מזו – כפירוש הרמב"ן⁶¹ – מטעם זה משהינן מצות טבילה, כדי שיוכל לבטל.

והאריכו האחרונים בגדר מילת גר (גדול).

ומעין זה בנידון דידן:

ציווי המלאך, "ומורה לא יעלה על ראשו כי נזיר אלקים יהיה הנער מן הבטן" לא היה בכחו לפעול קדושת נזירות בשמשון; הציווי רק חייב אותו בדין והנהגת נזירות^{61*} – שלא יגלח ולא ישתה יין⁶².

וראה שו"ת שאג"א בהוספות (משו"ת בית אפרים) סי' א בתחלתו.
 (60) וכן מפורש בשטמ"ק שם בשם הרשב"א ("עוד תירץ הרשב"א") ובתוס' סנה' שם.
 (60*) טושו"ע יו"ד סרס"ח ס"ה.
 (61) הובא בט"ז שם סק"ד.
 (61*) ע"ד עובר על דברי הנביא – ראה מהרי"ט ח"א ס"ב.

(62) ועפ"ז יובן בפשטות ל' הרמב"ם בפיה"מ, המלאך אמר לאמו כי נזיר אלקים כו' ענינו פרוש", וכן בהל' נזירות: "המלאך הפרישו מן הטומאה", כי דבור ופעולת המלאך ה' רק (הנהגה של) הפרשה, ולא קדושת נזירות. ואילו לפי דברי הרדב"ז והריב"ל (שהובא בכס"מ) שהי

ובנדר חנה) – משמע, שנזירותם באה מציווי המלאך ומנדר חנה. אבל מאחר שהציווי והנדר לבדם אין בכחם לפעול את הנזירות, כנ"ל, בהכרח לומר שהם היו מעין סיבה לזה, כדלקמן.

ובהקדים דין בדוגמא לזה⁵⁵:

גר קטן שמתבלין אותו על דעת בית-דין, או גר קטן שנתגייר ביחד עם אביו⁵⁶ – דינם הוא⁵⁷, "הגדילו יכולין למחות", וכיון שהגדילו שעה אחת ולא מיחו שוב אינם יכולין למחות.

וי"ל ההסברה בזה – (שהרי לכאורה, כיון שהקטן נעשה גר בעת שגייירוהו⁵⁸, אם כן איך יש בכח מחאתו להפקיעו עכשיו מגדר ישראל ולעשותו גוי כמו שהיה מעיקרא –)

כי הגירות שבקטנותו היא (רק) מעשה של גירות, אבל עדיין אינו נעשה קדוש בקדושת ישראל עד שיגדיל⁵⁹.

(55) להעיר משטמ"ק נדרים יז, א: מחוקי הנזירות הוא שמיד שקבל אדם בעצמו להיות נזיר נאסר ודברים הללו דומה לגר שנתגייר כו'.
 (56) פרש"י כתובות יא, א ד"ה הגדילו.
 ריטב"א ורשב"א בשטמ"ק שם. טושו"ע יו"ד סרס"ח ס"ז.

(57) כתובות שם. רמב"ם הל' מלכים פ"י ה"ג. טושו"ע יו"ד שם ס"זח.
 (58) ולדעת כמה (תוד"ה מטבלין כתובות שם (בסופו). תוד"ה קטן סנהדרין סח, ב (בסופו). ריטב"א ורשב"א בשטמ"ק כתובות שם) הוי גרים מדאורייתא. ובריטב"א שם בסופו, וכן דעת הרמב"ם.

(59) ראה תוס' סנהדרין שם: "דמועיל להו מילה וטבילה של קטנות. . ומתוך שנתגדלו ולא מיחו היינו קבלה". אבל גם לפי דעת הריטב"א (בשטמ"ק שם ד"ה גר קטן) דבגר קטן קבלת מצות אינו מעכב, מוכרח לפרש ככפנים – מכיון שיכולים למחות, ככפנים.

למפרע – בשמשון⁶⁶, ש"היה אסור ביין ואסור בתגלחת"⁶⁷; ובשמואל, שנעשה „נזיר עולם“ לכל דיני נזירות.

לא היה זה בגדר נדר שלהם, כיון שבנדר צריכה להיות קבלה בדבור, או על-כל-פנים בלב^{67*}; אלא שזה שהמשיכו בהנהגת הנזירות כמקודם (העדר המחאה), פעל בהם חלות קדושת נזירות למפרע⁶⁸ [על-דרך הנ"ל בגר

וכן נדרה של חנה „ומורה לא יעלה על ראשו“ היה נדר המחייב לנהוג בהנהגה של פרישות ותו לא. ויתירה מזו, אפילו לגבי הנהגת הנזירות לא היה בכח הנדר לחול על שמואל, שהרי שמואל עצמו לא נדר מאומה; חנה היא שקבלה על עצמה נדר להשתדל ששמואל ינהג ככל דיני נזירות „כל ימי חייו“⁶³.

אבל כאשר הגדילו ולא מיחו אלא המשיכו להתנהג בהנהגה של נזירות⁶⁴, פעל בהם הדבר קדושת נזירות⁶⁵

נדור רק מצד המלאך לא הול"ל ה' „פרוש“ „הפרישו“.

63 ואף שזה שאמרה „ומורה לא יעלה על ראשו“ – שלילת התגלחת – ה' רק נדר, ואיך אפ"ל בזה שהוי נדר לכל הענינים שבנזירי כהאומר הריני נזיר מן התגלחת (נסמן לעיל הערה 25) – י"ל, מפני שבנדרים הלך אחר לשון בנ"א (נדרים ל, סע"ב. וש"נ) ולאחר שילפינן מהכתוב „מיון ושכר יזיר“ שהוי נזיר מכולם, ה"ז כוונת חנה כשנדרה.

64 ראה ה' נזירות למהריק"ש אות לג. נוב"י שם. ועד"ו כ' בקול הרמ"ז סוף נזיר (בנוגע לשמואל).

65 בתוספתא נזיר פ"ג ה"ט. הובא בתוד"ה גילח נזיר כח, ב. ועוד) איתא דכשהאב מדיר את בנו בנזיר בטלה הימנו נזירות אביו כשהביא שתי שערות. ועפ"ז כ"ש בנדר"ד שמתחילה לא ה' עליהם קדושת נזירות כלל, דבטלה גם בדלא מיחו; אבל לכמה דיעות נזירתו הוי עליו „אפי לכשיגדל“ – ראה: רש"י סוטה (כג, א) ד"ה האי. רש"י ד"ה ושמשון – נזיר ד, ב. תוס' שם. רש"י ד"ה קאים נזיר ל, א. רע"ב סוטה ספ"ג [ומ"ש בתיוו"ט שם – ראה רש"י. חידושי הרצ"ה קלישר שם]. מנ"ח מצוה שס"ח (וראה שם מצוה שעו בסופה, דאפשר דגם הרמב"ם ס"ל כדעת רש"י דהנזירות לא בטלה, ואינו מוכרח מ"ש בתיוו"ט). ובצפ"ע ריש ה' נזירות מחלק

בין הדירו מרחם דלא בטל (ע"פ הירושלמי נזיר פ"ד ה"ו) או הדירו אח"כ.

ואולי י"ל, שגם להדיעות שנתבטלה הנזירות, היינו שנתבטלה נזירות שהדירו אביו והקרבנות דאביו (ראה צפ"ע ה' נזירות פ"ב ה"ג), אבל אם לא מיחה וממשיך להתנהג בניזירות, הרי"ז כקבלת עצמו ונזירות מחדש (ע"ד המבואר בפנים). וראה סוגיית הגמרא נזיר כט, ב. ואילך. ואכ"מ.

66 לכאורה קשה דלפ"ז ה' שמשון יכול להשאיל על נזירותו, וברמב"ם (פ"ג ה"ד) כ' נזיר שמשון אינו יכול לשאול על נזירותו לפי „שנזירות שמשון לעולם היתה“ – אבל [גם את"ל שכוונת הרמב"ם היא (לא רק שבפועל היתה נזירות עולם, ולכן כשמתפס בנזיר שמשון אינו יכול להשאיל – כ"א) שבעצם נזירות שמשון „לעולם היתה“ (כפי הכס"מ שם)] – אפ"ל בכמה אופנים ומהם:

א) שאלה שייכת בענין שכולו של השואל. ב) לא מצינו שאלה למחצה. ג) העדר המחאה אינו מוסיף עוד ענין כ"א שמאשר (או גם מעלה) אותו הענין – ועיין רש"י (ריב"ז) מכות שם.

67 לכאורה אפשר לתרץ עפ"ז קושיית מפרשי הרמב"ם (ה' נזירות פ"ג ה"ג) איך אפשר להתפס בשמשון והרי בעינן שיתפס בדבר הנדור ושמשון לאו נדור – כי מצד העדר מחאתו הו"ע נדור (ראה ה' נזירות למהריק"ש שם). – אבל בתוד"ה שמשון (נזיר ד, ב) לא משמע כן.

67* אף ש(בדוחק) י"ל שהנהגה שלהם בניזירות מוכיחה על קבלה בלב. וא"צ הכתוב להזכירה.

68 ראה עד"ז בלקט הקמח (להר"מ חגיז) ה' (68

*) והא דמשמון ה' אסור גם ביין – ראה תיוו"ט נזיר פ"א מ"ב (ד"ה אינו מקיל).

המשנה: „אמר ליה רב לחייא בריה חטוף וברייך וכן אמר ליה רב הונא לרבה בריה חטוף וברייך“. המברך הוא (האומר ו) מחדש את הברכה⁶⁸, והעונה אמן רק מסכים לברכתו של המברך – בדומה לענין הנ"ל בנזיר, שאף בו קיימים שני פרטים אלו, עיקר הדבר וההסכמה שלאחריו⁶⁹. אבל מזה שאמרו „חטוף וברייך“, שיחטוף ויאמר את הברכה, רואים אנו שהמתחיל בעיקר הדבר חשוב יותר מן ההסכמה שלאחרי זה.

וממשיך בגמרא „למימרא דמברך עדיף“ – שהמברך, המתחיל, עדיף בברכה מהעונה אמן המסיים וגומר את הברכה –

„והתניא“ – מחלוקת מעין זו מצינו בבבלי, ואף שם אזלי ר' יוסי ור' נהוראי לשיטתם.

והביאור בזה: מחלוקת ר' יוסי ור' נהוראי במשנה אם שמואל היה נזיר, אינה רק בלשון הכתוב, אם „מורה“ האמור בשמואל פירושו נזירות, אלא גם בסברא⁷⁰: שיטת ר' יוסי היא שהסכמה יכולה רק להוסיף, להוסיף לתוקף שהיה בדבר מתחלתו, אבל אין היא יכולה לפעול דבר חדש (באיכות), שלימות בענין שהסכים עליו. ולכן

קטן, שאינו צריך למעשה גירות בשנית, ודי במעשה הגירות שבקטנותו].

ח. עפ"י מובנת דעת ר' נהוראי, שלמד נזירות שמואל מנזירות שמשון, אע"פ שמשון לא היה „נזיר גמור“ ו„היה מותר להטמא למתים כו“:

לימוד זה אינו (רק) גילוי מילתא משמשון ש„מורה“ פירושו תער, אלא זוהי גזירה שוה, כפשטות לשון המשנה, ו„אין גזירה שוה למחצה“ – ר' נהוראי למד משמשון שהעדר המחאה על הנהגת „ומורה לא יעלה“, דהיינו הנהגת נזירות, תוכנה אינו ענין המוסיף בכמות, לאסרו בענינים נוספים שלא נאסרו עליו עד אותו הזמן (כגון טומאה למתים בשמשון), אלא שבאותם ענינים שהיה מצווה בהם ונהג בהם מקודם, העדר המחאה פעל והוסיף באיכות – אשר דין ההנהגה בנזירות נעשה לקדושת נזירות (למפרע).

ומזה למדים בנוגע לשמואל, שהעדר מחאתו על ההנהגה שנהגה עמו חנה עד אז – מחמת נדרה – נעשה (למפרע) לענין של קדושת נזירות בשמואל.

ט. עפ"י נמצא, שתוכן ונקודת ההסברה בדברי ר' נהוראי הם – שענין הבא, לכאורה, רק כהסכמה וכהמשך לעיקר ויסוד הדבר, פועל יותר מאשר התחלת ויסוד הדבר מצד עצמו.

ועל זה הובאו בגמרא דוגמא, שקלא'וטריא בזה והסברה וטעם בדיני

נדרים ונזירות והפרת הבעל: באב שהדיר את בנו הקטן כו' דאע"ג. אין כח האב יפה להשביע ולהדיר כו' מ"מ כו' אחר שהגדיל וידע נדר אביו שתק וקיימו בדבריו הוי כאילו הוא עצמו ביטא מתחלה בשפתיו וחיוב מה"ת לקיים כו'.

⁶⁸ (68*) ובפרט ע"פ פ"י הרמב"ם הל' ברכות פ"א הי"א (כס"מ שם).

⁶⁹ ראה עדי"ו בשושנים לדוד (לפי פירושו – הובא לעיל הערה 45 – שהסכמת אלקנה לנדר חנה היא שפעלה נזירות שמואל).

⁷⁰ דאין לומר שמחלוקתם הוא רק בנוגע לשמואל אם ה' נזיר, כי מאי דהוה הוה. ודוחק לומר שכל האריכות הוא רק לברר דין האומר „הריני כשמואל“ מבלי כל סברא בעצם הפלוגתא. ועי' פיהמ"ש סוף המס'.

ור' נהוראי אומר „השמים – בשבועה – כך הוא” (להדגיש את תוקף הדבר, שהוא שינוי באיכות הענין); העילוי של העונה אמן אינו רק „גדול יותר”, אלא זהו דבר חדש, גדר חדש, ביחס למברך. ועל כך הביא ראייה „תדע שהרי גוליירים (חלשים) מתגרין במלחמה וגבורים נוצחים”:

החילוק שבין המתחיל את עיקר הדבר ובין המסכים לכך אחר-כך, הוא כמו החילוק שבין החלשים המתחילים במלחמה ובין הגבורים הנוצחים. ה„חלשים” הם כנדר חנה, שלא הטיל שום חיוב על שמואל; וכן הוא גם במברך. הדבר לא נשלם („נצחון”) – שכן עדיין יכולה לבוא מניעה, דוגמת המחאה דגר קטן, שתבטלו. אבל ה„עונה אמן”, המסכים על התחלת הדבר, הרי הוא כ„גבורים”⁷¹ – הוא פועל לא רק הוספה ותוספת חיזוק בענין, אלא „נוצחין” – הוא יוצר דבר (מצב) חדש; העונה אמן פועל את הגמר („נוצחין”) והשלימות בברכה, כשמואל שנעשה קדוש בניירות עולם.

י. עפ”ז יובן הטעם שהובא כאן הסיום „אמר ר' אלעזר אמר ר' חנינא תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם שנאמר וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך” – דלכאורה היה לו לומר „חכמים מרבים שלום”, ומהו הדיוק כאן ב„תלמידי חכמים”?

אלא שהחילוק בין תלמידי חכמים וחכמים בש”ס כאן⁷², י”ל בדרך אפשר:

⁷¹ ראה תוספות שהם סוג צבא אחר (פרשים) מגוליירים.

⁷² משא”כ בירוש’ מו”ק פ”ג ה”ז (הובא בפוסקים) וכיו”ב – המדברים במעלת ודרגת

דעתו היא שרק שמשון היה יכול להעשות נזיר ע”י העדר מחאתו –

שהרי: א) גם לפני הסכמתו היה שמשון מוזהר בהנהגות הנזירות. ב) אפילו לאחר הסכמתו לא נעשה נזיר גמור⁷⁰, שכן היה אצלו חסרון בשלימות קדושת הנזירות⁷¹.

אבל דעת ר' נהוראי היא, שהסכמה כשלעצמה היא דבר חדש, ובכחה לפעול גדר חדש, שיש לו תוקף יותר (באיכות) מהתחלת עיקר הדבר, ובכך אף לפעול בו שלימות. ולכן גם שמואל נעשה נזיר ע”י העדר מחאתו, אע”פ שלפני הסכמת שמואל לא חל עליו שום חיוב הנהגה (ולא היה כאן אלא חיוב (נד) על חנה), וכן (ב) שבשמואל צריך לומר שע”י העדר מחאתו נעשה נזיר גמור בקדושת נזירות; שכן, „דון מינה) ואוקי באתריה” – בניירות זו שעליה לא מיחה שמואל – נזיר עולם.

וזהו מה דאזלי לשיטתיהו לגבי עניית אמן, שהיא הסכמה על ברכת המברך:

ר' יוסי אומר „גדול העונה אמן יותר מן המברך” – בהסכמה ישנה מעלה יתירה על התחלת עיקר הדבר, כמעלת „גדול יותר” לגבי „גדול” סתם, אבל אין בזה משום גדר חדש ואיכות חדשה – שלימות בברכה.

⁷⁰ ו”ל שזהו פ”י נזיר „גמור” – גם מציאותו ה„חפצא” שלו, ולא רק שהמעשה וההנהגה שלו נתקדש בקדושת נזירות.

⁷¹ והיינו, שגם אם ה’ המלאך מצווהו על כל דיני נזיר (וע”ד נדר חנה שהי’ לכל דיני נזירות) לא ה’ אפשר להיות נזיר גמור, כי העדר המחאה א”א שישלים ויגמור („נוצחין”) קדושת נזירות גמורה.

לחכמים, לבעלי המשנה – מ"מ הם פועלים יותר מאשר החכמים עצמם, שכן הם מרבים שלום בעולם; ואילו מצד ענין החכמים כשלעצמם – לא זו בלבד שאין הם מרבים שלום בעולם, אלא יתירה מזו, כנ"ל, הם „מבלי העולם“⁷¹.

יא. ביאור שייכותן של מימרות הגמרא אל המשנה – בפנימיות הענינים,

77) אבל מכיון שלפנ"ז במשנה ובגמרא יש ב' שיטות דר"י ור"ג, אם הסכמה – „עונה אמן“ – הוא רק גדול יותר או שהוא ענין חדש נוסף, ולא נפסקה כאן ההלכה, י"ל שגם בסיום הגמרא נרמזות ב' הדיעות. וי"ל שזהו הנפק"מ כאם ישנה ההוספה „א"ת בניך אלא בוניך“, או לא: „א"ת בניך כו“, טעמו כי „תיבת בניך (שבסוף הכתוב מיותר מאחר שאמר ברישא וכל בניך למודי ה' די לו לומר . . . ורב שלומם“ (שלה"ה חלק תושבע"פ תג, ב). ולפ"ז אין „בניך“ ה' מיותר, ד„בניך“ הם „בוניך“ (ראה שבת קיד, א). וכל הכתוב מדבר בסוג א' – תלמידי חכמים, שהם דוקא מרבים שלום בעולם – כדעת ר"ג שמעלת העונה אמן (ת"ח) על המברך (חכמים) הוא בענין חדש.

משא"כ לפי רוב הדפוסים שליתא כאן „א"ת בניך כו“ והובא רק הכתוב, הרי הכתוב מדבר בשתי סוגים, שכל א' נק' „בניך“: א) „וכל בניך למודי ה'“ – תלמידי חכמים (וכמ"ש במצו"ד שם), ב) „בניך“ השני – חכמים, שגם הם מרבים שלום בעולם. והוא כדעת ר"י שרק „גדול העונה אמן יותר כו“, אבל לא גדר חדש כנ"ל. [אלא שמ"מ העיקר הם תלמידי חכמים (בדוגמת „גדול העונה כו“), שלכן: א) ר"א אר"ח מזכיר רק תלמידי חכמים. ב) גם בהכתוב, זה שחכמים מרבים שלום הוא רק בוא"ו המוסיף*].

(* ואף ש„שלום“ נאמר בבניך ה' „ורב שלום בניך“ – הרי י"ל ד„ורב שלום“ קאי (גם) אֶלפניו, ב) בסגנון אחר קצת: פשוטו זקרא ד„כל בניך“ (א) יהיו „למודי ה'“, ועוד (וב) „רב שלום (בניך)“. ומדלא קיצר כו' „שלומם“ היתור דבניך מרבה עוד סוג (הקרוב ביותר להנ"ל) – חכמים (וע"ד אופן הלימוד דאל תקרי).

„חכמים“ קאי על בעלי משנה, וכהלשון „שנו חכמים במשנתם“, „שנו חכמים בלשון המשנה“⁷³; ו„תלמידי חכמים“ הם תלמידיהם של החכמים – אלו המקבילים מן החכמים (בעלי המשנה), והם דוקא מרבים שלום בעולם.

וטעם הדבר הוא על-דרך האמור בגמרא⁷⁴ „התנאים מבלי עולם . . שמורין הלכה מתוך משנתן“, דכיון שידיעת הטעמים אינה בשלימות אצלם, פעמים שהם עלולים לדמות שני דברים שאינם דומים, ויכולה לצאת מזה הוראת טעות⁷⁵, וכמאמר רז"ל⁷⁶ „אין שלום . . זה הפורש מתלמוד למשנה“.

ובזה מודגשת נקודת ההסברה בדומה לדעת (ר' יוסי ו)ר' נהוראי – על-דרך הנידון במשנה בנוגע לניזירות שמואל ושמשון והנידון בגמרא לענין העונה אמן אחר המברך:

אע"פ ששמואל ושמשון נזקקו לנדר חנה ולציווי המלאך, מ"מ, ה„פעולה“ שלהם, הסכמתם לדבר, פעלה עילוי גדול יותר באיכות מהתחלת ומקור הדבר – גדר חדש; ועל-דרך זה לגבי ה„עונה אמן“, דאף שהוא נזקק למברך, ואמירתו היא רק הסכמה לברכת המברך, הרי הוא פועל ומחדש יותר מהמברך עצמו.

ועל-דרך זה בתלמידי חכמים: אע"פ שאינם אלא תלמידים, והם זקוקים

חכם לגבי ת"ח וכו'. ולהעיר מש"ך ליו"ד סי"ח סקכ"ט (ובשו"ע אדה"ז שם). ועוד. מהקדמת החור"ד לפי לשו"ע חיו"ד. ואכ"מ.

73) רפ"ו דאבות.

74) סוטה כב, א.

75) פרש"י שם ד"ה שמורין.

76) חגיגה י, א. וראה פרש"י שם.

מלמעלה למטה, ודבר זה פועל „יחודא עילאה” בעולם, היינו, שנעשה ענין של אתהפכא מצד גילוי האור מלמעלה;

ו„עונה אמן” הוא מי שמסכים לברכה, שגם למטה יסכימו להמשכה מלמעלה, וזהו כמו „יחודא תתאה”, מלמטה למעלה, ובעבודה הוא ענין האתכפיא.

ואעפ”כ „גדול העונה אמן יותר מן המברך”, מצד מעלת (המקבל⁸¹ –) יחודא תתאה ואתכפיא⁸² על (המשפיע –) יחודא עילאה ואתהפכא.

יב. אמנם, במעלת „עונה אמן” יש שתי מדריגות: כמו שהיא בזמן הזה, שאע”פ שיש מעלה בבירורים ובאתכפיא שלמטה, הרי כיון שאין זה בתכלית השלימות, עיקר המעלה היא באתהפכא לגבי אתכפיא.

והמדריגה השניה תהיה לעתיד לבוא, כאשר תתגלה המעלה שבעבודת המטה דוקא⁸¹, כי אז יהיה הבירור בתכלית השלימות⁸³ („ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ”) – אתהפכא הבאה מצד אתכפיא, ולכן תהיה הנשמה בגוף דוקא, והנשמה ניוזנית מן הגוף⁸⁴.
ואלו הן שתי הדיעות של ר' יוסי ור' נהוראי:

רבי יוסי – בגימטריא אלקים⁸⁵
(בגימטריא הטבע⁸⁶) – אומר „גדול

יובן בהקדים הטעם שענין זה (שהסכמה לדבר מוסיפה ופועלת יותר מהתחלת הדבר) מבואר בקשר לנזיר דוקא:

ישנם כמה הגבלות ואיסורים שהתורה צייתה עליהם מצד עצמה. והנזיר מקבל על עצמו איסורים והגבלות נוספים, יותר מהמתחייב מצד התורה בפני עצמה, ועל ידי זה באה תוספת קדושה בו ובעולם בכלל⁷⁸. וכמבואר בחסידות⁷⁹, שהנזיר ממשיך ומוסיף בתוך סדר ההשתלשלות ממה שלמעלה מסדר ההשתלשלות.

ולפיכך נזיר גופא מודגש העילוי וההוספה שנפעלת ומתחדשת ע”י המקבל – יותר מאשר ע”י המשפיע והמתחיל את עיקר הדבר.

וזהו תוכן המעלה של „עונה אמן” ביחס ל„מברך”⁸⁰: „מברך” הוא מי שגורם את הברכה וההמשכה

78 ועד ענין הנדרים בכלל (שגם „הנזירות הוא נדר מכלל נדרי איסור” – רמב”ם ריש הל’ נזירות) שמוסיף ע”ג גדרים וסייגים יותר ממה שאסרה התורה, ונמשך ע”ז גילוי נעלה יותר (ראה לקו”ש ח”ד ע’ 1077. ושי”ן). אלא שבנדרים הרי (בגלוי) הוא איסור חפצא (ראה נדרים ב, ב) קדושה בהחפץ – ראה לקו”ש שם הערה 12, ונזירות הרי (בגילוי) נעשה קדוש בקדושת הגוף (כבספרי בפסוק ח. ראה צפע”ג שבהערה 22), וממילא נאסר (ראה שו”ת מהרי”ט ח”א סי’ נג).
79 ראה לקו”ת אמור לא, ד ואילך. שה”ש לו, ד. וראה אוה”ת משפטים ע’ ארלו: נזירות שמשון מא”א.

80 ראה לקו”ת ויקרא ב, רע”ד. אוה”ת עקב ע’ תקיח ואילך. ושי”ן. ביאורו”ז (להצ”צ) עקב ע’ תקעה. ועוד. וראה ד”ה גדול העונה אמן תשכ”ב. באוה”ת ובביאורו”ז שם: דברוך מתחיל בבי”ת שהוא בחי’ חכמה ואמן מתחיל באל”ף שהוא כתר כו’. ועפ”ז מובנת ביותר השייכות לנזיר שממשיך מבחי’ הכתר, כבלקו”ת שבהערה הקודמת.

81 ראה תו”א ר”פ ויגש. תו”ח שם. ובכ”מ.

82 להעיר מתו”א ויקהל פט, ג. קיד, ד.

83 ראה תניא פל”ז. ובכ”מ.

84 ראה המשך וככה תרל”ז פצ”א-ב. וראה

ד”ה לכל תכלה תרנ”ט.

85 זח”ג רכג, א (וראה סנהדרין נו, רע”א

ובפרש”י ד”ה בכל יום). המשך וככה שם פ”פ.

86 פרדס שער י”ב פ”ב.

ולכן הוא מדבר אודות מעלת העונה אמן כמו שתהיה לעתיד לבוא, שהעונה אמן הוא למעלה באין-ערוך מהמברך – „השמים וכו'“, „ונצחין“ – כי אז תתגלה בשלימות מעלת הבירורים ועבודת המטה⁹¹, בירור עניני (ולשונות) העולם השייכים לשבעים אומות⁹², עד אשר תהיה בעבודת המטה גם מעלת גילוי האור (נהוראי), המעלה של אתהפכא – אתהפכא הבאה ע"י אתכפיא, חיבור יחודא עילאה ויחודא תתאה⁹³.

(מש"חות י"ב תמו, ה' מניא תשכ"ה*)

91) ויומתק ביותר השייכות לנזירות שמואל ע"פ מ"ש בלקו"ת להאריו"ל (שמואל בתחלתו) שחנה בגימט' ס"ג, שזהו"ע מעלת הבירורים ואתעדל"ת שיהי' לעת"ל, דב"ן יתעלה בס"ג למעלה ממ"ה (ע"ח) – הובא ונתבאר בלקו"ת בחקותי מז, ג. ובכ"מ. וראה שם במדבר ג, א. ואף שבנדו"ד חנה עשתה ההתחלה ענין המברך (דוגמת שם מ"ה) – הרי אמרו גדול העונה אמן יותר מן המברך (שלו) – שעליו עונה אמן) וכמה דרגות במברך (וראה גם ביאורו"ז (עקב קיט, ד ואילך). בחילוק דברה"ג, ברכת המצות וכו'), ושייכות מיוחדת לנדו"ד דנזירות שמואל ודמשמשן (דלמדני זמ"ז) דשניהם התחלתן בנקבה, שסו"ס – תסובב גבר, לעת"ל.

92) ראה אוה"ת תצא ע' תתקפ: עניית אמן כענין תרגום שהוא בירור ק"נ שיוכלל בקדושה.

93) ראה אוה"ת שם. פ' עקב שם. ויצא ע' 1724.

ע"פ הנ"ל יובל גם בסיום המס' במעלת תלמידי חכמים – מקבל, יחו"ת, לגבי חכמים – יחור"ע, שהם מרבים שלום בעולם, יחוד יחור"ע ויחוו"ת (ראה לקו"ת פרשתנו כז, א), שלרוב הנוסחאות אינו מפורש הלימוד „א"ת בניך אלא בוניך“, כי עכשיו עדיין אינו מפורש (מאיר) בגילוי האי"ע שבמעלת יחוו"ת שלעת"ל.

(* יום סיום אמירת קדוש אחרי הרבנית הצדקנית מרת חנה ע"ה – אמו של – יבלח"ט – כ"ק אדמו"ר שליט"א. וראה לעיל הערה 91.

העונה אמן יותר מן המברך" (ושמשון ע"י העדר מחאתו הוסיף בקדושת הנזירות על מה שהיה בה מצד ציווי המלאך). כלומר, ישנה מעלה באתכפיא ועבודת המטה ביחס ל„מברך“, המשכה מלמעלה. אבל ביחד עם זה, הרי „יוסי“ שייך*⁸⁶ לשם „יוסף“ בלשון הקודש, המורה על המשכה וגילוי מלמעלה⁸⁷.

ולכן מדבר ר' יוסי אודות מעלה זו כמו שהיא בזמן הזה, שבחינת יחודא תתאה ואתכפיא אינה נעלית באין ערוך מהמברך, יחודא עילאה ואתהפכא – שמשון לא היה נזיר גמור, כי ישנה מעלה בהמשכה מלמעלה הפועלת אתהפכא.

מה שאין כן ר' נהוראי אינו שם בלשון הקודש – המורה על גילוי התורה כמו שהיא מצד עצמה, מלמעלה, אלא שם של תרגום – של שבעים אומות – המתברר ומתעלה להיות שם בתורה⁸⁸;

וביחד עם זה, ר' נהוראי פירושו אור⁸⁹ (אבל לא בלשון הקודש, „מאיר“⁹⁰, אלא) בלשון תרגום.

*86) ראה בדיני שמות (הל' גיטין).

87) תו"א ויגש מד, א.

88) תו"א משפטים עז, ד ואילך.

89) ראה עירובין (יג, ב): ר' נהוראי שמנהיר עיני חכמים.

90) ראה עירובין שם „לא ר"מ שמו אלא ר' נהוראי“.

ועפ"ז יובן ויומתק מה שנקרא כאן ר"ג, משא"כ במחלוקת במשפחות נדבת העצים (תענית כח, א) איתא שם ר' מאיר ור' יוסי, דשם מדגיש ר"מ המעלה בענין הביטול שבתורה אור – דוד, ולכן איתא שם „רבי מאיר“ – אור בלה"ק, ורבי יוסי (שהוא קיצור משם יוסף) לגבי מאיר, מדגיש המעלה שבבירורים, יואב – ראה לקו"ש ח"ד ע' 1106.